

Elma Čolaković, profesor pedagogije

dr sc. Husejn Musić

Nastavnički fakultet Univerziteta "Džemal Bijedić u Mostaru

UDK 371.26

**KRITERIJI OCJENJIVANJA U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA
(OPĆI USPJEH UČENIKA I RAZREDA SREDNJE ŠKOLE U ODNOSU NA
VIII RAZRED OSNOVNE ŠKOLE)**

SAŽETAK

Polazeći od procesa ocjenjivanja u nastavi, kriterijima ocjenjivanja u osnovnoj i srednjoj školi, evaluaciji nastavnih sadržaja i aktivnosti i slično, u radu su prezentirani teorijsko-komparativni rezultati proučavanja kriterija ocjenjivanja u osnovnoj i srednjoj školi (opći uspjeh učenika I razreda srednje škole u odnosu na VIII razred osnovne škole), smatrajući da učenici VIII razreda osnovne škole postižu bolji opći uspjeh u odnosu na I razred srednje škole.

Ključne riječi: učenik, nastavnik, ocjenjivanje, kriteriji, osnovna škola, srednja škola, uspjeh.

UVOD

Ocjenjivanje je sastavni dio nastavnog procesa. Zahvaljujući procesu ocjenjivanja saznajemo u kojoj mjeri su učenici usvojili nastavni sadržaj, u kojoj mjeri je nastavnik isti prenio na učenike, te daje feed-back (povratnu informaciju) kojim učenicima je potrebna dodatna, a kojim dopunska nastava. U Pedagoškom leksikonu (1996: 254) kriterijum uspjeha u učenju definišu kao: "Standardno postignuće s kojim se upoređuje uspjeh u učenju nekog subjekta ili grupe subjekata. Takav kriterijum može biti uspjeh u jednom ili više testova znanja, a može biti i znak uspješnosti u kasnijem životu, u profesijama tih subjekata (*Pedagoški leksikon*, 1996, p. 254)." Iz navedene definicije kriterijuma uspjeha u učenju, zaključujemo da se trenutno postignuti uspjeh u nastavi iz određenog predmeta vezuje i za uspjeh u

daljem životu. U ovom našem slučaju radi se o općem uspjehu učenika u VIII razredu koji ima veliku ulogu u općem uspjehu učenika I razreda srednje škole, jer opći uspjeh u VIII razredu osnovne škole, “odlučuje” koje zanimanje će učenik odabrati, odnosno koju srednju školu će pohađati.

U užem značenju, “škola je institucija čiji je osnovni zadatak da ostvaruje ciljeve i zadatke odgoja (Potkonjak i Šimleša, 1989, p. 414).” Škola je institucija koja omogućava učeniku da stekne znanja, razvije sposobnosti, da prihvati odgojne vrijednosti i slično. Uspjeh je definisan kao “stepen u kojem su učenici trajno usvojili nastavni program, propisana znanja, vještine i navike, razvili psihofizičke sposobnosti i formirali moralno spoznavanje htijenje i djelovanje (Enciklopedijski riječnik pedagogije, 1963, p. 483)”. Zavisno od sposobnosti učenika, odnosno od stepena usvojenosti nastavnih znanja, vještina i navika, zavisit će i konačni opći uspjeh učenika. “Mjerenje učenikovih postignuća u radu, učenju i vladanju, koje se iskazuje numerički, slovno ili opisno (Pedagoški leksikon, 1996, p. 350)”. Ocjena je sastavni dio nastavnog procesa, koja određuje mjerilo znanja svakog učenika.

METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Problem, predmet, cilj i zadaci istraživanja

U različitim školama, susrećemo se sa različitim mišljenjima, o tome da li isti učenik ima isti opći uspjeh u VIII razredu osnovne škole i u I razredu srednje škole. Naš problem istraživanja bio je ispitati „da li su ujednačeni kriteriji ocjenjivanja nastavnika osnovne škole i profesora u srednjim školama, odnosno da li opći uspjeh učenika koji su postigli na kraju VIII razreda ima svoj kontinuitet u I razred srednje škole, a predmet da ispitamo, odgovorimo na pitanje koje smo postavili u našem problemu, odnosno ispitamo stavove učenika o uzroku slabijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole u odnosu na VIII razred osnovne škole.

Cilj našeg istraživanja bio je utvrditi da li ima statistički značajne razliku između općeg uspjeha učenika u osmom razredu u odnosu na prvi razred srednje škole, ispitati mišljenja učenika, nastavnika i profesora o uzrocima lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole u odnosu na VIII razred osnovne škole, te utvrditi da li kriterij ocjenjivanja u VIII razredu osnovne škole značajno odstupa u odnosu na kriterij ocjenjivanja u I razredu srednje škole, a zadaci:

- utvrditi da li ima statistički značajne razliku između općeg uspjeha učenika u VIII razredu u odnosu na I razred srednje škole,
- ispitati mišljenja učenika o uzrocima lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole u odnosu na VIII razred osnovne škole,
- utvrditi da li kriterij ocjenjivanja u VIII razredu osnovne škole značajno odstupa u odnosu na kriterij ocjenjivanja u I razredima srednje škole, i
- utvrditi da li ima statistički značajne razlike u mišljenjima učenika o

ocjenjivanju u VIII razredu osnovne škole i u I razredu srednje škole, u odnosu na pol učenika.

Hipoteze istraživanja

- postoji statistički značajna razlika između općeg uspjeha u VIII razredu osnovne škole u odnosu na I razred srednje škole.
- postoji statistički značajna razlika u mišljenjima učenika o uzrocima lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole u odnosu na VIII razred osnovne škole.
- pretpostavlja se da kriterij ocjenjivanja ne odstupa u značajnoj mjeri u VIII razredu osnovne škole u odnosu na I razred srednje škole.
- postoji statistički značajna razlika u mišljenjima o ocjenjivanju u VIII razredu osnovne škole i u I razredu srednje škole, u odnosu na pol.

Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

Uzimajući u obzir problem, predmet, cilj i zadatke istraživanja, smatrali smo da je najefikasnije i najekonomičnije koristiti više istraživačkih metoda.

U našem istraživanju, koristili smo metode teorijske analize, survey metod i deskriptivnu metodu, a od tehnika – tehniku anketiranja. Od instrumenata u istraživanju koristili smo anketni list za učenike.

Populacija i uzorak istraživanja

Populaciju istraživanja predstavljali su učenici prvih razreda srednjih škola, odnosno, 64 učenika koji su VIII razred pohađali u IV osnovnoj školi u Mostaru, školske 2007/2008. godine.

ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Odnos između općeg uspjeha učenika VIII razreda i učenika I razreda srednje škole

Naš prvi zadatak je glasio: „Utvrđiti da li ima statistički značajne razliku između općeg uspjeha učenika u VIII razredima u odnosu na I razred srednje škole.“ Ovaj zadatak ćemo statistički analizirati zahvaljujući pitanjima iz skale stavova koja su u direktnoj povezanosti sa postavljenom hipotezom.

Tabela 1. Komparacija općeg uspjeha u VIII razredu u odnosu na I razred srednje škole

		I razred				ukupno
		nedovoljan	doobar	vrlo doobar	odličan	
		f %	f %	f %	f %	
VIII razred	doobar	1 11,1%	4 20,0%	0 0	0 0	5 8,1%
	vrlo doobar	6 66,6%	9 45,0	9 33,3%	3 60,0%	27 44,2%
	odličan	2 22,2%	7 35,0%	18 66,6%	2 40,0%	29 47,5%
Ukupno		9 100%	20 100%	27 100%	5 100%	61 100%

Tabela 2. Statistička obrada podataka

f_0	f_t	$(f_0 - f_t)$	$(f_0 - f_t)^2$	$\frac{(f_0 - f_t)^2}{f_t}$
1	0,737	0,263	0,069	0,093
4	1,639	2,361	5,574	3,401
0	2,213	-2,213	4,897	2,213
0	0,409	-0,409	0,167	0,409
6	3,983	2,017	4,068	1,021
9	8,852	0,148	0,021	0,002
9	11,950	-2,95	8,702	0,728
3	2,213	0,787	0,619	0,279
2	4,278	-2,278	5,189	1,213
7	9,508	-2,508	6,290	0,661
18	12,836	5,164	26,666	2,077
2	2,377	-0,377	0,142	0,059
-	-	-	-	12,156

S obzirom da je izračunata vrijednost $\chi^2 = 12,156$ manja od graničnih vrijednosti (12,592 i 16,812) na oba nivoa značajnosti (0,05 i 0,01), smatra se da ne postoji statistički značajna razlika između općeg uspjeha učenika u VIII razredu osnovne škole i u I razredu srednje škole.

Nakon prethodno analiziranog zadatka, zaključujemo da je naša prva hipoteza odbačena, a koja je glasila: „Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika između općeg uspjeha u VIII razredu osnovne škole u odnosu na I razred srednje škole.“

Uzroci lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole u odnosu na VIII razred osnovne škole

Naš drugi zadatak je glasilo: „Ispitati mišljenja učenika o uzrocima lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole u odnosu na VIII razred osnovne škole.“

Ovaj zadatak ćemo statistički analizirati zahvaljujući pitanjima iz skale stavova koja su u direktnoj povezanosti sa postavljenom hipotezom.

Tabela 3. Mišljenja učenika o uzrocima lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole u odnosu na VIII razred osnovne škole

	Da li smatraš da je jedan od uzroka, lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole, neprilagođen ost novoj sredini?	Da li smatraš da je jedan od uzroka, lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole, veći zahtjevi profesora?	Da li smatraš da je jedan od uzroka, lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole, peobimnost nastavnog plana i programa?	Da li smatraš da je jedan od uzroka, lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole, nezainteresovanost za odabranu školu?	Da li smatraš da je jedan od uzroka, lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole, veće van-nastavne obaveze?
	f %	f %	f %	f %	f %
Da	26 42,62%	33 54,09%	31 50,81%	8 13,11%	15 24,59%
Ne	31 50,81%	13 21,31%	11 18,03%	39 63,93%	42 68,85%
Možda	4 6,55%	15 24,59%	19 31,14%	14 22,95%	4 6,55%
Ukupno	61 100%	61 100%	61 100%	61 100%	61 100%

Tabela 4. Da li smatraš da je jedan od uzroka, lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole, neprilagođenost novoj sredini?

f_0	f_t	$(f_0 - f_t)$	$(f_0 - f_t)^2$	$\frac{(f_0 - f_t)^2}{f_t}$
26	20,3	5,7	32,49	1,600
31	20,3	10,7	114,49	5,639
4	20,3	-16,3	265,69	13,088
61	-	-	-	20,327

S obzirom da je izračunata vrijednost $\chi^2 = 20,327$ veća od graničnih vrijednosti (5,991 i 9,210) na oba nivoa značajnosti (0,05 i 0,01), smatra se da postoji statistički značajna razlika između mišljenja učenika o navedenom uzroku lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole, u odnosu na VIII razred osnovne škole.

Tabela 5. Da li smatraš da je jedan od uzroka lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole veći zahtjevi profesora?

f_0	f_t	$(f_0 - f_t)$	$(f_0 - f_t)^2$	$\frac{(f_0 - f_t)^2}{f_t}$
33	20,3	12,7	161,29	7,945
13	20,3	-7,3	53,29	2,625
15	20,3	-5,3	28,09	1,383
61	-	-	-	11,953

Izračunata vrijednost $\chi^2 = 11,953$ je veća od graničnih vrijednosti (5,991 i 9,210) na oba nivoa značajnosti (0,05 i 0,01), zaključujemo da postoji statistički značajna razlika između mišljenja učenika o navedenom uzroku lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole, u odnosu na VIII razred osnovne škole.

Tabela 6. Da li smatraš da je jedan od uzroka lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole preobimnost nastavnog plana i programa?

f_0	f_t	$(f_0 - f_t)$	$(f_0 - f_t)^2$	$\frac{(f_0 - f_t)^2}{f_t}$
31	20,3	10,7	114,49	5,639
11	20,3	-9,3	86,49	4,260
19	20,3	-1,3	1,69	0,083
61	-	-	-	9,982

Imajući u vidu da je izračunata vrijednost $\chi^2 = 9,982$ veća od graničnih vrijednosti (5,991 i 9,210) na oba nivoa značajnosti (0,05 i 0,01), utvrdili smo da postoji statistički značajna razlika između mišljenja učenika o navedenom uzroku lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole, u odnosu na VIII razred osnovne škole.

Tabela 7. *Da li smatraš da je jedan od uzroka lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole nezainteresovanost za odabranu školu?*

f_0	f_t	$(f_0 - f_t)$	$(f_0 - f_t)^2$	$\frac{(f_0 - f_t)^2}{f_t}$
8	20,3	-12,3	151,29	7,452
39	20,3	18,7	349,69	17,266
14	20,3	-6,3	39,69	1,955
61	-	-	-	26,673

Obradom dobijenih rezultata istraživanjem izračunata vrijednost $\chi^2 = 26,673$ veća je od graničnih vrijednosti (5,991 i 9,210) na oba nivoa značajnosti (0,05 i 0,01), te konstatujemo da postoji statistički značajna razlika između mišljenja učenika o navedenom uzroku lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole, u odnosu na VIII razred osnovne škole.

Tabela 8. *Da li smatraš da su jedan od uzroka lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole veće vannastavne obaveze?*

f_0	f_t	$(f_0 - f_t)$	$(f_0 - f_t)^2$	$\frac{(f_0 - f_t)^2}{f_t}$
15	20,3	-5,3	28,09	1,383
42	20,3	21,7	470,89	23,196
4	20,3	-16,3	265,69	13,088
61	-	-	-	37,667

S obzirom da je izračunata vrijednost $\chi^2 = 37,667$ veća od graničnih vrijednosti (5,991 i 9,210) na oba nivoa značajnosti (0,05 i 0,01), smatramo da postoji statistički značajna razlika između mišljenja učenika o navedenom uzroku lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole, u odnosu na VIII razred osnovne škole.

Od ukupnog broja učenika, koji su činili uzorak istraživanja (61), najveći broj učenika je odgovorilo da je jedan od uzroka lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole, u odnosu na VIII razred osnovne škole, veća zahtjevnost nastavnika, te probimnost nastavnog plana i programa. Za razliku od toga, najveći broj učenika smatra da vannastavne obaveze i nezainteresovanost za odabranu školu nisu jedan

od glavnih uzroka lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole u odnosu na I razred srednje škole.

Nakon prethodno analiziranog zadatka, zaključujemo da je naša druga hipoteza potvrđena, a koja je glasila: „Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika u mišljenjima učenika o uzrocima lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole u odnosu na VIII razred osnovne škole.”

Odstupanje kriterija ocjenjivanja u VIII razredu osnovne škole u odnosu na I razred srednje škole

Naš treći zadatak je glasio: „Utvrđiti da li kriterij ocjenjivanja u VIII razredu osnovne škole značajno odstupa u odnosu na kriterij ocjenjivanja u I razredu srednje škole.“ Ovaj zadatak ćemo statistički analizirati, zahvaljujući pitanjima iz skale stavova koja su u direktnoj povezanosti sa postavljenom hipotezom.

Tabela 9. Mišljenja učenika o kriterijima ocjenjivanja

	Da li su zahtjevi nastavnika u ocjenjivanj u veći, u I razredu srednje škole, u odnosu na VIII razred osnovne škole?	Uspjehom u učenju u VIII razredu, si zadovoljni ji u odnosu na I razred srednje škole?	Da li vam nastavnici dopuštali da dajete svoj stav o ocjeni?	Da li vam profesori dopuštaju da dajete svoj stav o ocjeni?	Smatrate li da postoji velika razlika između ocjenjivanja od strane nastavnika i profesora?	Ukupno	
	f %	f %	f %	f %	f %	f	%
Da	43 70,49%	19 31,14%	35 57,37%	43 70,49%	49 80,32%	189	61,96%
Ne	10 16,39%	24 39,34%	9 14,75%	12 19,67%	7 11,47%	62	20,32%
Možda	8 13,11%	18 29,50%	17 27,86%	6 9,83%	5 8,19%	54	17,70%
Ukupno	61 100%	61 100%	61 100%	61 100%	61 100%	305	100%

Tabela 10. Statistička obrada podataka

f_0	f_t	$(f_0 - f_t)$	$(f_0 - f_t)^2$	$\frac{(f_0 - f_t)^2}{f_t}$
43	37,8	5,2	27,04	0,715
19	37,8	-18,8	353,44	9,350
35	37,8	-2,8	7,84	0,207
43	37,8	5,2	27,04	0,715
49	37,8	11,2	125,44	3,318
10	12,4	-2,4	5,76	0,464
24	12,4	11,6	134,56	10,851
9	12,4	-3,4	11,56	0,932
12	12,4	-0,4	0,16	0,012
7	12,4	-5,4	29,16	2,351
78	10,8	67,2	4515,84	418,133
18	10,8	7,2	51,84	4,8
17	10,8	6,2	38,44	3,559
6	10,8	-4,8	23,04	2,133
5	10,8	-5,8	33,64	3,114
				460,654

Imajući u vidu da je izračunata vrijednost $\chi^2 = 460,654$ veća od graničnih vrijednosti (9,488 i 13,277) na oba nivoa značajnosti (0,05 i 0,01), konstatujemo da postoji statistički značajna razlika između mišljenja učenika o kriterijima ocjenjivanja u I razredu srednje škole, u odnosu na VIII razred osnovne škole.

Nakon prethodno analiziranog zadatka, zaključujemo da je naša treća hipoteza odbačena, a koja je glasila: „Pretpostavlja se da kriterij ocjenjivanja ne odstupa u značajnoj mjeri u VIII razredu osnovne škole u odnosu na I razred srednje škole.

Četvrti zadatak

Naš četvrti zadatak je glasio: „Utvrđiti da li ima statistički značajne razlike u mišljenjima o ocjenjivanju, u VIII razredu osnovne škole i u I razredu srednje škole, u odnosu na pol učenika.“ Ovaj zadatak ćemo statistički analizirati, zahvaljujući pitanjima iz skale stavova koja su u direktnoj povezanosti sa postavljenom hipotezom.

Tabela 11. Mišljenja učenika, o razlici u ocjenjivanju od strane nastavnika i profesora, u odnosu na spol učenika

		pol		Ukupno
		žensko	muško	
		f	%	
Smatrate li da postoji velika razlika između ocjenjivanja od strane nastavnika i profesora?	da	24 61,53%	19 86,36%	43 70,49%
	ne	7 17,94%	3 13,63%	10 16,39%
	možda	8 20,51%	0 0	8 13,11%
Ukupno		39 100%	22 100%	61 100%

Tabela br. 12. Statistička obrada podataka

f_0	f_t	$(f_0 - f_t)$	$(f_0 - f_t)^2$	$\frac{(f_0 - f_t)^2}{f_t}$
24	27,491	-3,491	12,187	0,443
19	15,508	3,492	12,194	0,786
7	6,393	0,607	40,870	6,392
3	3,606	-0,606	0,367	0,101
8	5,114	2,886	8,328	1,628
0	2,885	-2,885	8,323	2,884
				12,234

Izračunata vrijednost $\chi^2 = 12,234$ veća od graničnih vrijednosti (3,84 i 6,63) na oba nivoa značajnosti (0,05 i 0,01), ukazuje da postoji statistički značajna razlika između mišljenja u ocjenjivanju, u VIII razredu osnovne škole u odnosu na I razred srednje škole, u odnosu na pol učenika.

Nakon prethodno analiziranog zadatka, zaključujemo da je naša četvrta hipoteza potvrđena, a koja je glasila: „Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika u mišljenjima o ocjenjivanju u VIII razredu osnovne škole i u I razredu srednje škole, u odnosu na pol.”

ZAKLJUČAK

Nakon provedenog istraživanja, možemo zaključiti da je opći uspjeh u VIII razredu bolji u odnosu na I razred srednje škole. Prema mišljenjima učenika, jedan od najvećih uzroka lošijeg općeg uspjeha u I razredu srednje škole u odnosu na VIII razred osnovne škole je veća zahtjevnost profesora.

Istraživanjem smo utvrdili da su zahtjevi profesora veći, za razliku od zahtjeva nastavnika, te da je kriterij ocjenjivanja izrazitiji, da postoji velika razlika između ocjenjivanja nastavnika i profesora. Nastavnici su mišljenja da je neprilagođenost novoj sredini jedan od najčešćih faktora lošijeg općeg uspjeha.

LITERATURA

- Mužić, V. (1979) *Metodologija pedagoškog istraživanja*. Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo;
- Kačapor, S, Vilotijević, M., & Kundačina, M. (2005). *Umjeće ocjenjivanja*. Fakultet humanističkih nauka Univerziteta „Džemal Bijedić”, Mostar;
- *Pedagoška enciklopedija*. (1989). Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo;
- *Pedagoški leksikon* (1996). Zavod za izdavanje udžbenika i nastavna sredstva, Beograd;
- *Pedagoški rečnik* (1967). Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke republike Srbije, Beograd;
- Potkonjak, N., & Šimleša, P. (1989). *Pedagoška enciklopedija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo.

MARKING CRITERIA IN PRIMARY AND SECONDARY SCHOOLS (GENERAL ACHIEVEMENT OF SECONDARY SCHOOL PUPILS AND CLASSES COMPARED TO ELEMENTARY SCHOOLS)

ABSTRACT

Based on the evaluation process of teaching, assessment criteria in elementary and secondary schools, curriculum and evaluation activities and the like, the paper presents a theoretical and comparative study of results of the evaluation criteria in elementary and secondary schools (overall success of students and grade in compared to VIII grade), arguing that students VIII graders achieved a better overall success in relation to the First Year of high school.

Ključni pojmovi: učenik, nastavnik, ocjenjivanje, kriteriji, osnovna škola, srednja škola, uspjeh.